Monica Busuioc, Radu Michăescu

DIN ISTORIA REDACTĂRII PREPOZIȚIEI *PE*[1]

0. Expunerea de față, privind metoda folosită în descrierea semantică a prepoziției PE, din *Dicționarul limbii române* (DLR)[2], urmărește prezentarea selectivă a acelor aspecte teoretice și practice ale analizei, care interesează munca lexicografică[3].

Întrucât normele tehnice ale *Dicționarului limbii române* (DLR) nu prevăd indicații referitoare la modul de lucru al elementelor de relație, este de la sine înțeles că am întâmpinat în parcursul cercetării inerente greutăți, iar rezultatele obținute sunt pasibile de completări și îmbogățiri.

0.1. Descrierea semantică a elementelor de relație în general și a prepozițiilor în special nu s-a bucurat de prea multă atenție din partea lingviștilor români. În afară de *Gramatica limbii române*[4], obligată să treacă în revistă întregul inventar de prepoziții și conjuncții ale limbii române, singurul studiu care ne-a reținut atenția aparține Laurei Vasiliu, *Schiță de sistem al prepozițiilor limbii române*[5].

Judecând modul de abordare a analizei semantice a prepozițiilor de până la redactarea din DLR, pot fi remarcate două orientări:

– o primă orientare aparținând Gramaticii constă în degajarea sensului părții de propoziție pe care o introduce prepoziția. Acest punct de vedere se sprijină pe ideea că prepozițiile, deși „nu sunt complet lipsite de valoare lexicală, nu au un sens lexical de sine stătător”[6]. Ca atare, semnificația prepoziției nu poate fi izolată în mod independent.

Trebuie spus că, măcar în intenție (dar chiar și în practică), autorii Gramaticii își propun să identifice „sensul fundamental” și „sensurile speciale”[7], dar ei nu sunt consecvenți și subsumează și confundă adesea valorile semantice cu funcția lor sintactică.

---

[1] Articolul de față este rezultatul muncii celor doi autori, sub îndrumarea și revizia regretatului profesor Ion Coteanu, pentru redactarea prepoziției PE. Din motive independente de voința noastră, articolul a rămas nepublicat până acum.

[2] *Dicționarul limbii române* (DLR). Serie nouă. Tomul VIII. Partea a 2-a, litera P, PE–PÎNAR, 1974, p. 359–370.

[3] Descrierea redactării prepoziției PE din DLR a fost prezentată în două articole: Radu Michăescu, *Probleme privind definirea și organizarea semantică a relațiilor exprimate prin prepoziția PE*, în LR, LVII, nr. 1, p. 3–16, 2008; Monica Busuioc, *Aspecte semantice particulare în „sinonimia” prepozițională*, în LR, LVII, nr. 2, p. 145–155, 2008.

[4] *Gramatica limbii române*, București, ediția a II-a, vol. I, 1963, p. 334–382.

[5] În *Studii de gramatică*, [București], vol. III, 1957, p. 11–42.

[6] Cf. Laura Vasiliu, *op. cit.*, p 11.

[7] *Gramatica limbii române*, vol. I, p. 334.

LR, LXXV, nr. 2–3, p. 203–220, Bucureşti, 2026

DOI: 10.59277/LR.2026.2-3.02

– o a doua orientare aparține în general autorilor care recunosc prepoziției un sens propriu și, ca urmare, analiza acestora are ca scop degajarea semnificației proprii a prepoziției, independent de context.

Astfel, Laura Vasiliu în studiul citat, desolidarizându-se de metoda folosită de gramatică, prin care „nu se vor putea găsi niciodată semnificațiile specifice fiecărei prepoziții”[8], își propune ca prin analiza și izolarea aportului semantic al fiecărui termen al unei relații stabilite printr-o prepoziție, să extragă semnificația proprie a prepoziției.

0.2. Prepoziția PE a fost redactată în prima ei formă în DLR, rămasă în manuscris, de către Eugenia Contraș după criteriul pe care l-am semnalat ca aparținând Gramaticii. Mai exact, s-a dat prioritate acestui criteriu, enumerându-se cu majuscule și cu cifre romane în interiorul acestora, funcțiile sintactice pe care le are un lexem precedat de prepoziția PE, iar în cadrul fiecărei funcții sintactice au fost de obicei izolate diferitele sensuri pe care sintagma cu PE, considerată ca un întreg, le capătă în context. Au fost și cazuri când s-a definit totuși prepoziția în contextul ei[9].

Spre exemplu, *S-a făcut pe socoteala lui* a fost definit prin „Complementul indică pe cel care suportă cheltuiala”; *Fusese pe mâinile lui*, prin „Complementul indică persoana care suportă ceva”; *Slujește pe-o țundră*, prin „Complementul indică ce se oferă ca plată sau răsplată”.

În cazul lui PE, folosit la exprimarea complementului direct, clasarea materialului a fost făcută prea formal, prin inventarierea cu cifre romane a tuturor părților de vorbire pe care le poate precede (substantiv, pronume, numeral etc.), iar în cadrul acestora, cu cifre arabe, litere sau romburi, situații ca: substantiv articulat sau nu, cu determinări sau nu, substantiv nume propriu, nume comun, toponim etc.

În ciuda marelui volum de muncă depus și a analizei făcute de autoare în conformitate cu criteriile de mai sus, s-au constatat anumite nepotriviri între acest fel de a redacta și modul general de elaborare a articolelor din DLR.

Nepotrivirile privesc atât unitatea de concepție a dicționarului, cât și anumite aspecte de ordin tehnic, redacțional. Dintre acestea citǎm numai câteva, care ni se par mai concludente:

– discrepanța dintre metoda generală de definire semantică a cuvintelor din dicționar și definirea prepozițiilor prin funcția sintactică a cuvântului pe care îl introduc;

– dispersarea aceleiași situații-tip din punctul de vedere al semanticii relației la numere diferite de sens, din cauza funcțiilor sintactice deosebite ale sintagmei[10] introduse prin PE.

Spre exemplu:

Îi curg lacrimile pe ochi este trecut la complementul de loc [sensul **A.I.**], iar

Am rămas cu lacrimile pre obraz este trecut la atributul cu sens local [sensul **D.I.**].

---

[8] Laura Vasiliu, *op. cit.*, p. 11.

[9] Pentru exemplificare, vom folosi citate din manuscrisul Eugeniei Contraș fără a indica izvorul, dar și citate din fișierul de la prepoziția PE. Manuscrisul se găsește în Arhiva Institutului de Lingvistică.

[10] Termenul *sintagmă* nu e folosit în acest articol, în accepțiunea obișnuită, ci semnifică cei doi termeni imediați pe care îi leagă prepoziția PE.

A răstigni pe cruce apare la complementul de loc [sensul **A.I.**], iar

Luă moarte pre cruce, la atributul cu sens local [sensul **D.I.**].

– Repetarea aceleiași situații-tip din punctul de vedere al semanticii relaționale, la cifre sau romburi diferite, se datorează sensului deosebit al termenilor, cum ar fi verbele care stabilesc legătura cu sintagma cu PE.

Spre exemplu:

Legăm via pe arac este definit prin „Complementul indică suprafața de care se atașează sau se leagă ceva”, iar pentru

Anin harta pe copac se dă o nouă definiție: „Complementul indică suprafața sau obiectul de care se atârnă ceva”.

Aceste considerente – printre altele – au dus la concluzia că analiza autoarei nu privește în primul rând semantica prepoziției PE, cuvânt-titlu și deci obiect al articolului de dicționar.

Ca urmare, s-a hotărât reelaborarea articolului pe baza criteriului semantic, care, în cazul unui element de relație, trebuie să se refere exclusiv la semantica relației.

0.3. Munca de reelaborare a lui PE are în vedere un dublu scop:

– redactarea propriu-zisă a prepoziției amintite prin aplicarea noului criteriu;

– elaborarea unor principii de orientare mai generale privind modul de redactare al prepozițiilor în DLR.

Puși în fața acestei sarcini nu numai de practică redacțională, ci în primul rând teoretică, am apelat mai întâi la imensul material de situații contextuale pe care ni l-a oferit fișierul DLR și după aceea am confruntat situațiile concrete date cu modul în care ele au fost reflectate în dicționare și situații teoretice existente, singurele lucrări care ne puteau da anumite indicații în sensul temei de cercetat.

Sugestiile oferite de dicționare au fost insuficiente, dacă avem în vedere:

– neînregistrarea tuturor cazurilor de folosire a prepoziției PE;

– amestecul criteriilor gramatical și semantic în cadrul aceluiași articol;

– evitarea definiției la unele sensuri prin formulări de tipul „Ia parte la formarea unor locuțiuni, adverbe, prepoziții”;

– substituirea explicației semantice prin explicații funcționale (sintactice).

Ca termen de comparație, ne-au servit cele câteva studii teoretice, în special cel al Laurei Vasiliu. Deoarece acesta reprezintă singura încercare de semantică relațională a prepozițiilor limbii române, element comun cu cercetarea pe care ne-o propunem, dar și deosebit prin scopul lexicografic pe care noi îl avem permanent în vedere, se impun de la început câteva delimitări:

Prima privește obiectul propriu-zis al cercetării. Autoarea urmărește sistemul general al prepozițiilor limbii române, pe când noi avem în vedere elaborarea unui articol de dicționar despre o singură prepoziție. Studiul nostru își restrânge obiectul la o singură prepoziție, iar aceasta trebuie transferată într-un articol de dicționar, ținând seama de toate situațiile contextuale ce rezultă din material.

A doua are în vedere materialul folosit în cercetare. Autoarea dă prioritate materialului din româna modernă, situațiile de limbă veche fiind foarte puțin ilustrate.

Corpusul de enunțuri luat în considerare este limitat cantitativ în mod deliberat:

– din totalitatea contextelor în care poate fi distribuit PE, este supusă analizei numai sintagma V + prep. + S;

– această sintagmă este ilustrată cu exemple în care intră 144 de verbe;

– inventarul este restrâns în continuare prin eliminarea situațiilor contextuale neclare.

Autoarea a scos astfel din discuție:

a) cazurile în care „structura construcției... împiedică să știm care membru al propoziției e determinat de prepoziție + regimul ei”[11]. Deci restrângerea nu se face prin reținerea unor elemente, ci prin eliminarea lor;

b) cazurile în care, datorită caracterului polisemantic ambiguu al termenilor relației, „nu se poate preciza sensul prepoziției”[12];

c) „prepozițiile cuprinse în expresii al căror mod de formare nu mai este clar pentru vorbitori”[13].

Lexicograful nu poate recurge însă la aceste restrângeri de inventar, căci el este obligat să descifreze și să definească totalitatea – pe cât posibil – a situațiilor furnizate de fișierul lexical. Pe de altă parte, inventarul de citate folosit la dicționar reflectă întreaga evoluție semantică a cuvântului.

A treia are în vedere modul de definire a sensurilor, și în special a sensului fundamental, operând reducerea celor nouă sensuri ale relației exprimate prin PE, sensuri extrase din semnificațiile de ansamblu ale contextelor în care apare această prepoziție, autoarea ajunge la concluzia că valoarea fundamentală a ei exprimă „suprafața unui obiect sau a unui spațiu”[14].

Din punctul nostru de vedere, această formulare este neconvingătoare, deoarece o semnificație relațională nu poate fi redată printr-un substantiv din al cărui conținut semantic nu se degajă ideea unei relații. Nu e vorba de calitatea substantivului, ci de lipsa elementului semantic relațional.

Rezultă deci că dificultățile sunt mult mai mari, când abordăm analiza semantică relațională, căci ele implică:

– luarea în considerație a tuturor contextelor (clare și ambigue) în care apare PE;

– izolarea sensului relației exprimat prin prepoziție de semnificația de ansamblu a contextului;

– formularea sensului relației printr-un termen adecvat.

---

[11] Laura Vasiliu, *op. cit.*, p. 16.
[12] *Ibidem*.
[13] *Ibidem*.
[14] *Ibidem*, p. 33.

Ținând cont de necesitatea de soluționare a acestor dificultăți și de exigențele muncii lexicografice, propunem un nou mod de analiză a prepozițiilor.

1. *Analiza* sensului relațional al unei prepoziții trebuie făcută, după părerea noastră, în două etape:

– o etapă de *analiză sintagmatică* și anume de prelucrare distribuțională a fiecărui citat în parte în vederea evidențierii exacte a termenilor intrați în relație.

Această analiză urmărește îndepărtarea dificultăților ridicate de contextele structural ambigue, eliptice etc. evitând confuziile posibile în extragerea sensului relației.

– o etapă de *analiză semantică* având ca obiect inventarierea sensurilor relaționale (funcționale) și reducerea lor la valoarea fundamentală unică specifică prepoziției.

1.0. *Analiza sintagmatică și reducerea contextelor.*

Spre deosebire de lexemele autosemantice, al căror sens propriu, fundamental poate fi înțeles și independent de context, sensul elementelor de relație nu poate fi desprins decât dintr-un context.

1.0.1. Pentru aspectul teoretic al analizei sintagmatice pornim de la formularea simbolică:

T_1 r T_2

în care r (element de relație) stabilește legătura între termenii T_1 și T_2.

Observând contextele de vecinătate imediată în care se distribuie PE în limbă, constatăm următoarele realizări ale formulei generale:

– contexte cu prezența ambilor termeni ai relației, T_1 și T_2

– contexte cu absența termenului T_1.

Termenul T_1 poate fi exprimat prin verb, pe care îl vom indica prin V sau prin alte părți de vorbire notate în analiza noastră prin L_1, în timp ce termenul T_2 nu poate fi exprimat prin verb, fapt pentru care vom folosi notația L_2.

Pentru cazul exprimării ambilor termeni, să analizăm următoarele exemple:

(1) V pe L_2 *Doarme pe pat*

(2) L_1 pe L_2 *Grâu pe orz*

În enunțul (1) relația se stabilește între acțiunea de *a dormi* și *pat* (*doarme pe pat*), sensul fiind evident concret, spațial, al relației.

În enunțul (2) sensul relației este ambiguu, el putând fi interpretat fie ca suprapunerea spațială a termenilor relației, în cazul asocierii sintagmei cu verbul *a pune,* fie ca suprapunerea dintre valorile reprezentate de cei doi termeni (relație de evaluare în vederea unui schimb), prin asociere cu verbul *a da*.

Se remarcă, din aceste două exemple, că în sintagma de trei termeni, degajarea sensului relației presupune lărgirea contextului cu încă un termen (L_1 în cazul sintagmei V pe L_2 și V în cazul lui L_1 pe L_2).

Cu atât mai mult apare necesitatea acestei lărgiri a contextului în enunțurile de tipul *Pe cai! Pe ei! Pe mâine!* etc., în care se constată absența lui T_1.

1.0.2. Observațiile de până acum ne obligă să facem distincția între contextele de distribuție imediată ale lui PE, corespunzând formulei simbolice amintite și ceea ce vom numi *context semantic minimal*, adică enunțul de patru termeni a căror ocurență obligatorie permite înțelegerea exactă a unei semnificații relaționale.

Exprimarea simbolică a acestui context este:

V L_1 pe L_2

dintre care L_2 este în mod obligatoriu exprimat, având topica fixă după prepoziție, iar V și L_1 sunt variabili ca topică sau prezență în enunț față de sintagma fixă pe L_2.

Dacă inventariem cazurile de distribuție în limbă ale lui PE, corelându-le și cu termenii variabili V și L_1 necesari contextului semantic și a căror absență din enunț o vom indica prin paranteze drepte, constatăm existența a patru tipuri de sintagme:

I VL_1 pe L_2 sintagmă cu 4 termeni

II [V] L_1 pe L_2sintagmă cu 3 termeni

III V [L_1] pe L_2sintagmă cu 3 termeni

IV [V] [L_1] pe L_2sintagmă cu 2 termeni.

Ținând cont în continuare, și de poziția termenilor în cadrul fiecărui tip de sintagmă, putem izola, teoretic, 11 variante de topică.

Tipul sintagmatic I se realizează în 6 variante:

(1) V L_1 pe L_2

(2) L_1 V pe L_2

(3) L_1 pe L_2 V

(4) V pe L_2 L_1

(5) pe L_2 V L_1

(6) pe L_2 L_1 V

Tipul sintagmatic II are 2 realizări:

(7) [V] L_1 pe L_2

(8) [V] pe L_2 L_1

Tipul sintagmatic III are 2 realizări:

(9) V [L_1] pe L_2

(10) [L_1] pe L_2 V

Tipul sintagmatic IV are o unică realizare:

(11) [V] [L_1] pe L_2

Orice enunț cuprinzând prepoziția PE trebuie să se încadreze într-una din aceste variante.

Asupra acestor realizări ale enunțurilor va fi operată o prelucrare în vederea transpunerii tipurilor de sintagmă II, II, IV în termenii sintagmei I – sintagma cu toți termenii exprimați.

Privită în ansamblul enunțurilor cercetate, operația este echivalentă cu reducerea contextelor de distribuție la un context semantic minimal.

Prelucrarea practică a materialului se sprijină pe următoarele procedee:

1. *Eliminarea determinanților* lui V, L_1 sau L_2, condiție impusă de faptul că aceștia nu aduc nicio informație în privința sensului relației. Operația privește toate cele patru tipuri de sintagmă în cazul când sintagmele conțin determinanți.

Spre exemplu: *Țin mâna pe războinicul arc* → *Țin mâna pe arc*

2. Refacerea *elipselor* în vederea completării numărului de patru termeni ai sintagmei generale. Operația privește:

– completarea enunțului cu termenul V subînțeles în sintagmele II și IV;

– completarea enunțului cu termenul L_1 (subiect subînțeles sau complement direct al verbelor tranzitive folosite absolut) în sintagmele III și IV;

– interpretarea s e m i c ă a lui V în cazurile în care L_1 neexprimat este inclus ca semn obligatoriu în conținutul semantic al lui V. Acest procedeu se referă în special la sintagma de tip III.

3. *Refacerea topicii* conform formulei generale, pentru evidențierea poziției termenilor între care PE stabilește relația.

Pe marginea acestor procedee folosite în analiza sintagmatică, trebuie să semnalăm că interpretarea semică a verbului permite, în unele cazuri echivoce, diferențierea analizei semantice de cea gramaticală.

În enunțul:

Bea pe țâța ulciorului

interpretarea gramaticală a termenului introdus prin PE poate fi de complement instrumental.

Interpretarea semică a verbului *a bea* ca „a sorbi (lichid) cu gura” demonstrează că instrumentul nu este *țâța ulciorului*, ci *gura*, iar PE nu stabilește relația dintre o acțiune și instrumentul necesar săvârșirii ei, ci simplul contact spațial între două obiecte.

Ca o consecință a celor spuse, procedeele semnalate mai sus trebuie acceptate ca norme obligatorii în operația de degajare a valorii relației la orice prepoziție.

1.0.3. Ținând cont, în continuarea analizei, și de valorile morfologice ale simbolurilor L_1 și L_2, constatăm din corpusul de enunțuri cercetat, că ele pot fi[15]:

$$L_1 = L_2 \left\{ \begin{array}{l} S \\ Pr \\ S < Adj \\ S < Num \\ S < Inf \\ S < Supin \\ Adv \end{array} \right.$$

Prin considerarea tuturor variantelor de topică și reducerea lor la contextul semantic minimal de patru termeni cu ordinea obligatorie VL_1 pe L_2, am ajuns la următorul inventar de contexte reperabile în limbă:

[15] Vom folosi simbolurile: S = substantiv, Pr = pronume, Adj = adjectiv, Num = numeral, Inf = infinitiv, Adv = adverb.

VS_1 pe S_2	Pun creionul pe masă
VS_1 pe Pr_2	(Îți) fug ochii pe dânsa
VS_1 pe S_2 < Adj / Num / Inf / Supin	Face băiatul pe deșteptul
	Întinde pătura pe tustrei
	Ține copilul pe mâncare
	Cunoaște fata pe mers
VS_1 pe Adv_2	Zboară avionul pe sus

VPr_1 pe S_2	A gătit-o pe varză
VPr_2 pe Pr_2	Văd ceva pe tine
VPr_2 pe S_2 < Adj / Num / Inf / Supin	Face el pe deșteptul
	Întinde-o pe tustrei
	Ține-l pe mâncare
	Cunoaște-o pe mers
VPr_2 pe Adv_2	Trece el pe acolo

VS_1 < Adj / Num / Inf / Supin pe S_2	Trece prostul pe drum
	Trec amândoi pe drum
	Pune mâncare pe masă
	A început culesul pe deal
VS_1 < Adj / Num / Inf / Supin pe Pr_2	Urcă săracii pe deal
	Urcă amândoi pe el [cal]
	Pune mâncare pe ceva
	A început culesul pe deal
VS_1 < Adj / Num / Inf / Supin pe S_2 < Adj / Num / Inf / Supin	Face prostul pe deșteptul
	Fac amândoi pe proștii
	Fac mâncare pe drum
	Fac mâncare pe câmp
VS_1 < Adj / Num / Inf / Supin pe Adv_2	Sunt proști pe aici
	Stau amândoi pe aici
	Găsiți mâncare pe acolo
	A început culesul pe aici

$VAdv_1$ pe S_1	E rău pe țară
$VAdv_1$ pe Pr_2	E rău pe noi
$VAdv_1$ pe S_2 < Adj / Num / Inf / Supin	E rău pe deștepți
	E rău pe tustrei
	E rea mâncarea pe aici
	E greu culesul pe acolo
$VAdv_1$ pe Adv_2	E rău pe acolo

1.0.4. Observând inventarul de contexte și realizările morfologice ale lui L_1 și L_2, putem opera o *reducere,* plecând de la valoarea comună substantivală a lui S, Pr și S < ...

Această valoare comună reiese din faptul că substantivul poate fi exprimat direct (S), ori substituit prin pronume (Pr) sau poate apărea prin substantivarea altei părți de vorbire *S* < ...

Putem deci grupa pe S, Pr și S < ... în simbolul generalizator Subst.

Prin această operație, inventarul contextelor minimale se reduce la:

V $Subst_1$ pe $Subst_2$

V $Subst_2$ pe Adv_2

V Adv_1 pe $Subst_2$

V Adv_1 pe Adv_2

În privința adverbelor, în general, și în special a celor care se distribuie cu prepoziția PE, este necesar să facem câteva observații:

– adverbele pronominale de loc, timp sau mod (*unde, când, acolo, aici* etc.) „țin locul cuvintelor care exprimă ... circumstanțe”[16] și pot fi încadrate categoriei de substitute substantivale.

Maria Manoliu Manea, în *Sistematica substitutelor din româna contemporană standard,* afirmă că „pronumele cât și acest tip de secvențe – proadjective sau adverbe – pot fi încadrate în același ansamblu sub un nume comun, acela de substitute”[17].

Autoarea exemplifică cu enunțul: *Am mers la cinema și de acolo la plimbare*, în care adverbul *acolo* „preia informația segmentului *la cinema*”.

– statutul de substitut al adverbelor pronominale a determinat ca vorbitorii să analizeze, în foarte multe situații, adverbele ca substantive.

Gramatica limbii române, explicând forma articulată a unor prepoziții ca *dinaintea, dedesubtul* etc., se sprijină pe ideea proveniențeі lor din „prepoziții și adverbe simțite și analizate ca substantive”[18].

– această interpretare a adverbului ca substantiv pare că s-a extins și la adverbele de mod nepronominale, care pot substitui ca sens un grup nominal.

Astfel, Fulvia Ciobanu subliniază că adverbele în *-ește* „primesc prepoziția PE atunci când au sensul „pe limba ..., în limba...”: *vorbește românește* sau *pe românește,* construcție asemănătoare cu cea substantivală *vorbește pe limba românească, românește* fiind interpretat ca un substantiv”[19].

Aceste câteva argumente care permit să considerăm, ca ipoteză de lucru, că adverbele care apar în distribuție imediată cu PE trebuie analizate *semantic* ca având

---

[16] *Gramatica limbii române,* vol. I, p. 303.

[17] Maria Manoliu Manea, *Sistematica substitutelor din româna contemporană standard*, București, 1967, p. 32.

[18] *Gramatica limbii române,* vol. I, p. 323.

[19] Fulvia Ciobanu, *Valorile prepozițiilor în construcții cu adverbele,* în *Studii de gramatică, op. cit.,* vol. III, p. 60.

valoare substantivală (rezultată fie din faptul că *ţin locul* unui nume, în cazul adverbelor pronominale, fie că sunt *interpretate* ca substantive, în celelalte cazuri).

Admiţând această ipoteză, adverbul se asimilează şi el simbolului *Subst.*, iar contextele semantice minimale ale prepoziţiei PE pot fi reduse la *contextul semantic unic*:

V $Subst_1$ pe $Subst_2$.

1.0.5. Indicaţia lexicografică practică pe care o oferă această concluzie constă în obligaţia de a interpreta orice termen ne-substantiv în distribuţie imediată cu PE, ca având valoare substantivală. Numai prin această interpretare se poate ajunge la înţelegerea cât mai exactă a sensului relaţiei.

1.1. *Analiza semantică*

Din analiza semantică a materialului prelucrat sintagmatic, rezultă ca primă observaţie, repartizarea valorilor relaţionale exprimate prin PE în trei domenii de aplicare: spaţial, temporal şi conceptual (sau abstract).

I) În *domeniul spaţial* întâlnim două tipuri de realizare a relaţiei:

a) relaţia de *contingenţă* (directă) *prin suprapunerea* unui termen al relaţiei[20] pe un alt termen.

Prin ideea de suprapunere nu înţelegem orientarea spaţială „de sus în jos", ci situarea în stare de contact a unui termen cu un alt termen, indiferent de poziţia spaţială a celui din urmă.

De aceea considerăm că, din punct de vedere semantic, termenul „muscă" în contextele:

Muscă pe masă (contact spaţial de sus în jos)

Muscă pe tavan (contact spaţial de jos în sus)

Muscă pe uşă (contact spaţial pe laterală)

este elementul care se suprapune, iar *masă, tavan, uşă* elementele pe care are loc un contact prin suprapunere.

b) relaţia de *punere în contact* a doi termeni *prin orientarea de la distanţă* a unuia înspre celălalt.

Putem distinge situaţiile în care un obiect concret stabileşte relaţia de contact prin orientare cu un alt obiect concret:

Nori pe câmpie

Pod pe Dunăre

de situaţiile în care acelaşi tip de relaţie este stabilit între un termen abstract (nume de acţiune, senzaţie, sentiment etc.) şi un obiect concret:

Privesc pe cer

II) În *domeniul temporal*, realizările relaţiei pot fi grupate tot în două tipuri:

a) relaţia de *situare a unui element în interiorul unui interval de timp:*

S-a dat un banchet pe seară

S-a întâmplat pe vremea aceea

[20] Prin *termeni*, înţelegem elementele relaţiei exprimate prin cuvinte.

Așa să procedeze pe viitor
Moda pe vremea lui Cuza
b) relația de *concomitență* între un element și circumstanța în care are loc:
A plecat pe viscol
Citește pe întuneric
Doarme pe ploaie
Îndrugă multe pe trezie
III) În *domeniul conceptual*, relația se poate realiza ca:
a) relație de *evaluare* a unei acțiuni, a unui fenomen etc.:
– sub aspect *cantitativ*
A mâncat pe sfert
– sub aspectul *duratei*
A răspuns pe dată
A plecat pe o săptămână
– sub aspectul *echivalenței* sau *nonechivalenței* valorice a termenilor
Dau grâu pe orz
A muncit pe nimica
b) relația de *referință* a unei acțiuni, a unui fenomen etc.:
– la un termen în *conformitate*
Fac pe placul meu
Îl strig pe nume
Vorbește pe grecește
– la *mijlocul* folosit în săvârșirea unei acțiuni
A construit case pe credit
– la criteriul unei *segmentări* sau al unei *distribuții*
Carte pe capitole
Oameni adunați pe grupuri.

1.1.0. Valorile relaționale stabilite până aici, pot fi rezumate în următorul tabel:

DOMENIUL DE APLICARE A RELAȚIEI		VALORI RELAȚIONALE	
I	Spațial	a	contingență (directă)
		b	contact prin orientare la distanță
II	Temporal	a	situare într-un interval de timp
		b	concomitență cu o circumstanță
III	Conceptual	a	evaluare
		b	referință

Analizându-le, observăm posibilitatea reducerilor semantice:

A) Toate sensurile indicate prin *a* au în comun ideea de suprapunere în accepția pe care i-am acordat-o, de situare în stare de contact a unui termen cu altul.

Această suprapunere se realizează:

– în mod *spațial*, concret în cazul lui I.a.

– operează *analogic* cu relația din domeniul spațial în cazul lui II.a.

– există în mod *latent* prin abstractizare în cazul lui III.a.

Să explicăm:

În domeniul temporal, folosirea prepoziției PE se justifică prin existența unei viziuni spațiale asupra timpului, în sensul conceperii dimensiunilor temporale ca niște dimensiuni spațiale.

De aceea, în exemplul:

Moda pe vremea lui Cuza

considerăm că termenii *moda* și *vremea lui ...* sunt legați printr-un raport de suprapunere, analogică relațiilor spațiale:

moda
vremea lui...

Și în domeniul conceptual, existența latentă a ideii de suprapunere apare ca evidentă.

Enunțul:

A mâncat pe sfert

nu poate fi interpretat decât în sensul că acțiunea de *a mânca* „a acoperit", „s-a suprapus" unui sfert din cantitatea de consumat.

Tot așa în enunțul:

A plecat pe o săptămână

„plecarea se suprapune unui interval de timp"

Iar în enunțul:

Dau grâu pe orz

relația de suprapunere latentă o descoperim la un nivel mult mai ridicat de abstractizare, ea efectuându-se între „valorile" celor doi termeni, ceea ce permite prin constatarea echivalenței lor valorice, un schimb.

B) Toate sensurile indicate prin *b* au în comun ideea de raportare, de proiectare a unui termen către celălalt, realizată:

– în sens *spațial*, concret prin direcționarea unui termen în funcție de celălalt în cazul lui I.b.

Pod pe Dunăre
Nori pe câmpie
Privesc pe cer

interpretate ca „norii sunt în dreptul, în direcția câmpiei", „privirea se află în direcția cerului".

– folosită în mod *analogic* cu relația din domeniul spațial, prin orientarea unui termen în funcție de altul cu care se află într-un raport de paralelism temporal, de concomitență în cazul lui II.b.

A plecat pe viscol
Doarme pe ploaie

interpretate ca „plec în timp ce e viscol", „doarme în timp ce plouă".

– prin existența latentă a ideii de orientare în raportul generic de referință, în cazul lui III.b.

Enunțul:

Fac pe placul meu

e interpretat ca acțiunea de „a face" se orientează „după propriul plac",

iar citatul:

A construit casa pe credit

acțiunea de „a construi" este orientată „spre un anumit mijloc de săvârșirea a ei".

1.1.1. În interiorul fiecărui domeniu de aplicare a relației exprimate prin PE (spațial, temporal, conceptual) se manifestă deci două invariante semantice relaționale:

– relația de *suprapunere*, privită ca plasarea în contact a doi termeni.

– relația de *raportare*, privită ca situarea în contact a doi termeni prin orientarea sau proiectarea unuia asupra celuilalt.

Aceste două invariante permit o nouă reducere prin considerarea lor ca aspecte inerent implicate relației de contact, după cum rezultă din următoarea argumentare:

Între doi termeni, T_1 și T_2 legați prin PE, procesul de contact presupune o dublă interpretare:

– relația este *biunivocă* dacă o judecăm din punctul de vedere al *stării de contact* a termenilor. Cu alte cuvinte, și T_1 este în stare de contact cu T_2, și T_2 cu T_1.

Acest adevăr poate fi exprimat simbolic prin:

$T_1 \rightleftarrows T_2$

– relația este *univocă*, dacă ținem cont de *dinamica intrării în contact* a termenilor. Este evident că T_1 reprezintă termenul activ care se proiectează pe T_2, iar acesta din urmă receptează contactul.

Simbolic, relația ar fi:

$T_1 \rightarrow T_2$

Deoarece (T_1 pe T_2) $\not\equiv$ (T_2 pe T_1).

Din această analiză a procesului de contact, se disting două aspecte implicite relației de contact:

– contactul este punerea în legătură prin c o n t i n g e n ț ă a două obiecte (dacă luăm în considerare starea de contact)

– contactul este punerea în legătură prin p r o i e c t a r e a sau raportarea unui obiect asupra altuia (dacă avem în vedere dinamica intrării în contact)

Caracterul proiectiv al contactului exprimat prin PE poate opera sub două aspecte:

– prin orientarea primului termen în direcția celuilalt cu care stabilește o relație de contact spațial la distanță, prin intermediul poziției:

Trec nori pe câmpie

Pod pe Dunăre

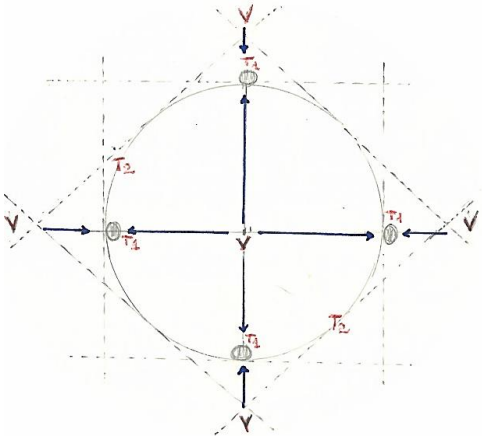
Privesc pe cer

– prin raportarea primului termen la un altul cu care intră într-o relație de contact aparținând domeniului abstract, conceptual:

Fac pe placul meu.

Pentru înțelegerea cât mai exactă a celor două aspecte, contingent și proiectiv, ale relației de contact, vom recurge la niște scheme grafice.

Prima schemă justifică interpretarea relației de suprapunere exprimată prin PE ca fiind o relație de contingență indiferentă la poziția spațială a termenului care suportă contactul.

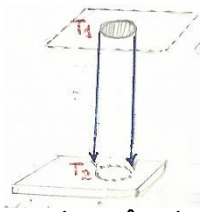

V = poziția vorbitorului față de termenii intrați în contact
T_2 = suprafața care suportă contactul
T_1 = termenul care stabilește contactul

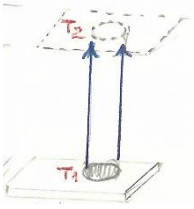
Concluzii oferite de schemă:
Contactul lui T_1 cu T_2 este indiferent de poziția spațială a vorbitorului față de termenii intrați în contact.
T_1 este într-un raport de suprapunere cu tangenta lui T_2, indiferent de poziția spațială a punctului de contact de pe perimetrul circular.

Celelalte scheme se referă la cele două domenii de aplicare ale aspectului proiectiv al contactului exprimat prin PE:

a) în domeniul spațial, acesta se realizează ca un contact prin intermediul orientării poziției:

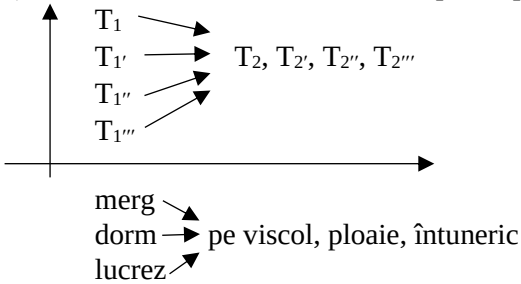
nori pe câmpie

privesc pe cer

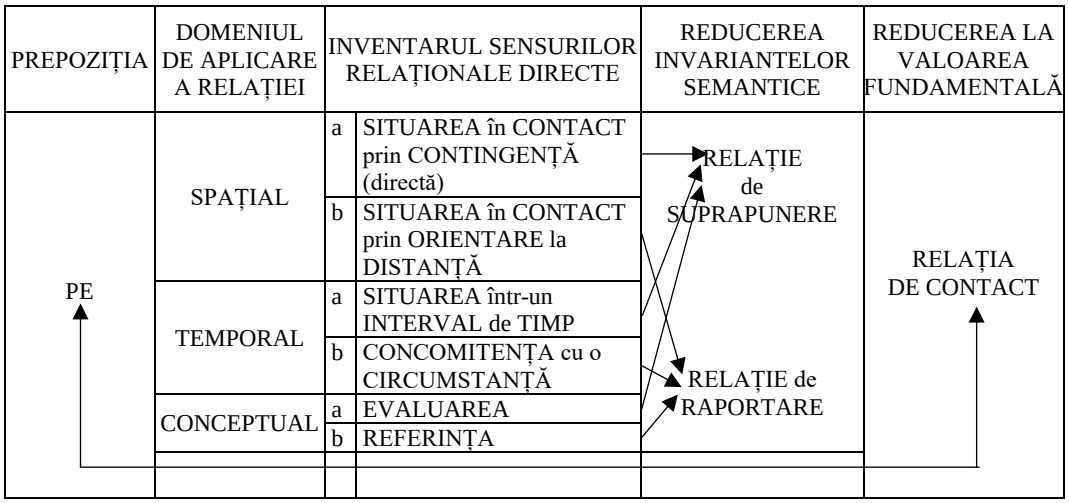
T_1 = termenul care stabilește contactul la distanță prin orientare spațială
T_2 = suprafața care suportă contactul

b) în domeniul abstract se realizează prin raportarea unui termen la altul:

Posibilitatea reducerii celor două invariante semantice funcționale la relația unică de contact, demonstrează existența unui sens relațional specific și propriu prepoziției PE.

Pentru înțelegerea și mai clară a ansamblului analizei semantice care a permis surprinderea sensului relațional unic al acestei prepoziții, oferim următorul tablou sinoptic.

1.1.2. Asupra acestui sens unic al prepoziției PE, denumit de obicei *valoare fundamentală*, au fost deja emise o serie de păreri al căror element comun constă în indicarea ideii de *suprafață*.

Gramatica limbii române definește această valoare ca „situarea la suprafață”[21], iar Laura Vasiliu o determină ca reprezentând „suprafața unui obiect sau a unui spațiu”[22].

Aceste formulări prezintă însă inconveniente: pe de o parte nu permit explicarea sensurilor din domeniul abstract, iar pe de alta, folosesc în definiție cuvântul „suprafață”, termen necorespunzător reliefării ideii de *relație*.

Trebuie spus că definiția din *Gramatica limbii române* este mult mai adecvată, deoarece „situarea la suprafață” implică ideea relațională.

Din punctul nostru de vedere, în descoperirea valorii fundamentale, am ținut cont de două condiții:

– această valoare trebuie să reprezinte nucleul semantic latent al întregului univers relațional exprimat prin prepoziție. Ca urmare, nu am eliminat din discuție niciunul dintre sensurile prepoziției

– formularea valorii fundamentale să fie făcută în termeni adecvați ideii de *relație*.

[21] *Gramatica limbii române*, vol. I, p. 370.
[22] Laura Vasiliu, *op. cit.*, p. 33.

1.1.3. Pe marginea analizei semantice efectuate care ne-a condus la descoperirea valorii fundamentale și a structurii generale a universului relațional exprimat prin PE, se impun câteva observații:

a) În analiza noastră am încercat să urmărim cu consecvență *aspectul semantic* al descrierii, evitând orice interpretare sau formulare de ordin gramatical.

b) Spre deosebire de alte descrieri ale acestei prepoziții, am căutat să izolăm *valorile semantice relaționale* exprimate prin ea și nu valoarea de ansamblu a contextului.

Spre exemplu:

– sensul de „schimb" existent în analiza unor autori l-am considerat ca fiind o valoare derivată din context și nesemnificativă pe planul relației. De aceea, un enunț ca: *Dau grâu pe orz* a fost înregistrat de noi ca un caz particular al relației de evaluare, relație care, doar prin consecința echivalenței valorice a termenilor, permite un schimb.

– sensul de „instrument" înregistrat de alți cercetători, nu apare ca atare în inventarul de sensuri stabilit de noi.

Instrumentul concret, l-am încadrat relației de contact spațial, deoarece am considerat că prepoziția PE nu poate exprima instrumentul în sine, ci contactul cu un instrument necesar săvârșirii unei acțiuni, ca în exemplul:

Cântă pe fluier.

Către acest mod de interpretare ne-au condus procedeele deja semnalate la capitolul despre analiza sintagmatică: evidențierea elipselor, interpretarea semică a verbului etc.

Instrumentul abstract, mijlocul folosit pentru realizarea unei acțiuni, l-am încadrat ca un caz particular al relației de referință.

De altfel, în privința poziției pe care am adoptat-o ni se pare evidentă sesizarea că PE singur nu poate exprima un asemenea sens, el aparținând în întregime complementului prin valoarea acestuia derivată din context.

Am considerat ca reprezentând același tip semantic relațional situațiile în care deosebirile de sens ale enunțurilor derivau din aportul de conținut al verbului, semantica relației rămânând neafectată.

Ca urmare, am izolat ca sensuri aparte „situarea la suprafața unui obiect"[23], impusă de verbele de stare, de „mișcarea la suprafața unui obiect"[24] rezultată sub influența verbelor de mișcare etc., ca în exemplele:

Stau pe stradă

Merg pe stradă

Contextele în care cel puțin unul dintre termeni are sens abstract, dar relația dintre componentele sintagmei își păstrează accepțiunea ei concretă, le-am încadrat tot relației de contact spațial prin specificarea aplicării acestei relații într-un domeniu neconcret.

[23] Laura Vasiliu, *op. cit.*, p. 22.

[24] *Ibidem*.

Spre exemplu, enunțul:

Dau vina pe el

apreciat de alți autori, sub influența contextului, ca exprimând „direcția cu nuanță ostilă”[25], l-am grupat cu enunțuri ca:

A pus bir pe țărani

Are o greutate pe suflet

în care relația de contact spațial prin suprapunere este doar translată într-un context abstract, relația în sine necăpătând o accepțiune abstractă.

Aceeași idee poate fi ilustrată și prin grupuri de exemple ca:

Are pete pe haină

Are pete pe conștiință

Merge pe Calea Victoriei

Merge pe calea victoriei

c) Analiza semantică a obiectului direct ne-a dus la concluzia considerării lui ca un caz particular al contactului proiectiv.

Dacă din punct de vedere gramatical analiza complementelor este diferită în contextele:

Văd pe Ion = complement direct

Văd pe cer [ceva] = complement de loc

din punctul de vedere al semanticii relației, PE exprimă aceeași valoare-tip în ambele situații. Singura deosebire constă în faptul că, în cazul obiectului direct, semantica relației nu mai este analizabilă direct de către vorbitori, prepoziția specializându-se în vederea exprimării unei anumite valori gramaticale.

Pentru articolul de dicționar, am considerat că este mai logic ca obiectul direct să figureze ca subsens al sensului general de contact, decât să fie tratat la un număr de sens aparte.

2. *Câteva concluzii de ordin lexicografic*

Analiza semantică a prepoziției nu trebuie să se rezume numai la inventarierea sensurilor relaționale directe, ci să urmărească degajarea valorii fundamentale unice și invariante, care justifică la nivelul limbii, diversitatea manifestărilor semantice variante din planul vorbirii.

Din acest punct de vedere, prepoziția PE se situează pe o poziție specială în raport cu marea majoritate a celorlalte prepoziții. Exprimând prin valoarea ei fundamentală, de relație de contact, un sens foarte larg și de mare generalitate, ea se poate interfera pe plan semantic cu orice prepoziție în a cărei semnificație relațională este implicată și ideea de *contact*.

De aici, rezultă un mare număr de substituții posibile între PE și alte prepoziții.

Întrucât analiza semantică are menirea de a demonstra existența unei valori fundamentale unice și proprii fiecărei prepoziții în parte, considerăm că definirea unei prepoziții prin substitutul ei semantic într-un context dat, nu este indicată.

[25] Laura Vasiliu, *op. cit.*, p. 23.

În formularea tuturor definițiilor de la diferitele sensuri, valoarea fundamentală trebuie evidențiată ca gen proxim, ea justificând unitatea de structură semantică a prepoziției.

Expresiile și locuțiunile care cuprind prepoziții nu trebuie lucrate la articolul referitor la prepoziție, ci la cuvântul semnificativ, cu excepția acelora în care PE exprimă un sens diferit de celelalte sensuri ale lui.

Folosirile lui PE provenite din calcuri trebuie tratate în articolul de dicționar numai în măsura în care se integrează structurii semantice a prepoziției; în caz contrar, se recomandă evitarea lor.

În modul de lucru al oricărei prepoziții, analiza semantică trebuie precedată de cea sintagmatică.

Analiza semantică trebuie să privească relația și nu contextul.

Analiza semantică relațională a enunțurilor trebuie confruntată cu valorile moștenite ale prepoziției în vederea orânduirii sensurilor conform cu normele tehnice din DLR.

THE SEMANTIC STRUCTURE OF THE "PE" (ON) PREPOSITION

(Abstract)

The article presents the new way the preposition "PE" (ON) is compiled in the New Series of the Romanian Language Dictionary (Dicționarul limbii române, DLR).

The new work method was determined by the rejection of the previous entry, which was based on grammatical criteria, because of certain inconsistencies between this entry of the preposition and the general method of drawing-up the articles in the DLR. As a result, it was decided to rework the "PE" (ON) preposition based on the semantic criterion.

The article describes in detail the two stages, the syntagmatic and the semantic one, of the new way of analysing the preposition.

The semantic analysis of the syntagmatically processed material led to the classification of the relational values expressed by the "PE" (ON) preposition in three application areas (spatial, temporal and conceptual or abstract).

The semantic analysis carried out led to the discovery of the fundamental and unique value of the "PE" (ON) preposition and of the general structure of the relational universe expressed by this preposition.

Cuvintele-cheie: dicționar, prepoziție, analiza sintagmatica, analiza semantică, domeniu de aplicare.
Keywords: dictionary, preposition, syntagmatic analysis, semantic analysis, scope.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti,
al Academiei Române,
București, Calea 13 Septembrie, nr. 13
monica.busuioc@yahoo.com